

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗАСАД ІНФОРМАЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

ТАРАС, БУТЧЕНКО¹
ОЛЕКСАНДРА, СОРОКІНА²

Анотація

Зростання масштабів інформаційних процесів надало можливість здійснення революційних змін у суспільному житті та разом з цим актуалізувало питання вироблення світоглядних та інституційних засад застосування систем штучного інтелекту. Аналіз технократичного та трансгуманістичного підходів викриває їх оптимістичне, але водночас позбавлене критичного осмислення бачення застосування штучного інтелекту в суспільних процесах. Протилежні ідеї тотального контролю та втрати індивідуалізації і творчого начала виражають застереження щодо нежиттєздатних систем соціального управління, в яких людина втрачає власну суб'єктність. Мета статті полягає у визначенні шляхів реалізації гуманістичного потенціалу філософії у відповідь на загрози інформаційного відчуження та використання інформаційних технологій з метою знищення суб'єктності особистості. В основі відновлення свободи людини та подолання інформаційного відчуження лежать творчий підхід, критичне осмислення, здатність ідентифікувати та співвідносити реальне та не-реальне. Враховуючи специфіку роботи систем штучного інтелекту, питання зрівняння їх та людиною, якщо і може бути реалізованим, то у віддаленій перспективі. Системи штучного інтелекту не здатні виступати еквівалентом особистості, хоча і виступають потужним інструментом автоматизації праці та зростання економічного сектору. Серед поточних загроз можна виділити втрату горизонтальних та вертикальних соціальних зв'язків, редукцію мисленнєвих процесів, зменшення здатності людини до самостійного прийняття рішень.

Ключові слова: інформаційна свідомість, інформаційна культура, штучний інтелект, інформаційний процес, інформаційно-суспільні відносини.

Актуальність та постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок з важливим науковими і практичними завданнями

Відзнака сучасного етапу розвитку – збільшення масштабів, інтенсивності та складності інформаційних процесів, що обумовлене науково-технічним прогресом та революційними змінами, пов'язаними зі впровадженням новітніх інформаційних систем. На підставі досягнень у галузі кібернетики та інформатики відбувається запуск масштабних систем штучного інтелекту, що, своєю чергою, створює підґрунтя для революційних змін у всіх сферах життєдіяльності. Людина отримує якісно нові можливості впливати на природу та суспільство. Але разом із цим загострюється потреба розвитку культури штучного інтелекту, відповідних світоглядних та інституційних засад його застосування. Йдеться про потребу переосмислення людиною власного місця та від-

повідальності в системі інформаційно-суспільних відносин, що виводить на новий рівень питання філософських та рефлексивних засад інформаційних свідомості та культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких представлено вирішення даної проблеми і на які спирається автор

У сучасній соціально-філософській літературі існують різні підходи до її вирішення. З одного боку, продовжується технократична лінія, представники якої в дусі просвітницького оптимізму розглядають науково-технологічні досягнення в інформаційній галузі як рушійну силу соціального поступу, зростання продуктивності праці, безпеки, гарантування соціальної справедливості і справжнього народовладдя. Представники трансгуманізму підкреслюють, що стрімкий розвиток інформаційних технологій збільшує еволюційну перспективу людства і веде до «постлюдського майбутнього», зокрема, за допомогою застосування технологій штучного інтелекту для «поліпшення людини» за допомогою цифрових практик «розумних» органів, використання нейрокомп'ютерного інтерфейсу для активізації, збереження і «перезавантаження» свідомості та ін. (Huberman, 2020; Human enhancement, 2009; Lilley, 2013).

Corresponding authors:

¹ Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

E-mail: tiberuus17@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0671-1500>

² Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

E-mail: sorokina.soc@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0058-1848>

Разом із цим інші філософи б'ють на сполох. Так, Юваль Ной Харарі вважає, що сьогодні створюється інформаційне технологічне підґрунтя для нового тоталітарного контролю поведінки людини, утворення нової правлячої еліти з новим постлюдським статусом (Харарі, 2019; Harari, 2023). На думку Гаспара Кьоніга, прогрес технологій штучного інтелекту загрожує «кінцем індивідуума» та втратою особистості як суб'єкта творчості та громадянина як відповідального учасника демократичних процесів. Зрештою, висловлюється побоювання, що перебільшення можливостей сучасних інформаційних технологій буде сприяти утворенню штучних нежиттєздатних систем соціального управління, що не зможуть на певному етапі надати адекватну відповідь на екологічні або соціокультурні виклики (An interview with Gaspard Koenig, 2020; Koenig, 2019; Pasquale, 2020). У зазначеному контексті актуалізація філософських засад інформаційної свідомості людини виявляється формою її порятунку та виживання як біологічної, так і соціально-духовної істоти.

Мета статті

Власне мета цієї статті – визначити шляхи реалізації гуманістичного потенціалу філософії у відповідь на загрози інформаційного відчуження, використання інформаційних технологій для маніпуляцій, експлуатації, агресії та врешті-решт знищення людини у прямому сенсі цього слова. Вирішення цього завдання, на нашу думку, слід почати з аналізу онтологічних засад інформаційної свідомості – інформаційного буття людини. Йдеться про визначення шляхів подолання драматичних колізій, що відбуваються у зв'язку з втратою сутності феномена інформації у повсякденній практиці інформаційного існування сучасної людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. «Фейки», «дипфейки», «маніпулятивні конструкти», «ідеологеми» та інші інформаційні підробки різного роду – все це прояви несправжнього інформаційного існування, для створення яких проте застосовується весь могутній потенціал сучасної інформаційної науки, у тому числі, в галузі штучного інтелекту. У даній ситуації інформаційний потенціал особистості та суспільства входить у стан заперечення: інформаційні повідомлення втрачають змістовне наповнення та починають тяжіти до трансляції ідеологем та міфологем заради досягнення політичних та/або економічних інтересів певних елітарних груп.

Закладений парадокс між кількістю інформації та її змістовним наповненням призводить до зменшення сегменту якісних повідомлень та має наслідком деформацію інформаційної свідомості всіх груп населення, втрату здатності до критичного осмислення повідомлень та раціонального їх використання. На суспільному рівні серед наслідків є соціальне відчуження, поширення деструктивних практик спілкування, зростання насильства, екологічних ексцесів та війн, орієнтованих на фізичне знищення великих груп населення та етносів, яскравим прикладом чого є агресія росії проти України, під час якої апробовані різноманітні форми інформаційної зброї від маніпулятивної пропаганди до кібератак на значущі державні та суспільні інституції, а на підході – додання до «традиційних» видів зброї фізичного ураження ще і зразків озброєнь зі застосуванням штучного інтелекту (наприклад, використання «ройових» моделей управління атаками дронів).

У крайній формі хвиля інформаційного відчуження створює загрозу виходу інформаційних систем з-під контролю, навіть, своїх власних розробників. Сценарії «повстання штучного інтелекту», описані у «Термінаторі» або «Матриці», не такі й неймовірні з огляду на аргументи прибічників ідеї обмежити розвиток відповідних технологій або принаймні поставити його під більш жорсткий суспільний контроль. 22 березня 2023 р. команда неурядової організації Future of Life, яка об'єднує вчених, експертів у галузі глобальної безпеки людства, навіть виступила з публічним закликом призупинити на 6 місяців розробку систем штучного інтелекту, потужність яких буде перевищувати GPT-4. На сьогодні цей лист підписало понад 3 000 представників науки та техніки безпосередньо дотичних до революційних інновацій в інформаційні галузі. Зокрема, серед підписантів – канадський професор Монреальського університету, лауреат премії Тьюрінга Йошуа Бенжіо, директор Центру дослідження штучного інтелекту, британський вчений Рассел Стюарт, співзасновник Neuralink та Open AI, власник Twitter (X) Ілон Маск, співзасновник Apple Стів Возняк, співзасновник Ripple Кріс Ларсен та ін. (Pause Giant AI Experiments: An Open Letter, 2023).

На нашу думку, вихід із ситуації «інформаційної руїни» уможливується на шляхах філософського рефлексивного проникнення до сутності феномена інформації. Нажаль на буденному рівні лишається поширеною технократична редукція інформації до даних. На підставі уявлень такого

роду у масову культуру проникають патерни «інформаційного» споживацтва: одномірні моделі відносин інформування, в якій пасивних реципієнтів «накачують» «завершеними» відомостями, що спонукають їх до наперед кимось визначених алгоритмів поведінки. Напевно в цих алгоритмах людина втрачає себе, сутнісну здатність на вільний прояв власної особистості, соціальної суб'єктності у процесі реалізації власного життєвого проєкту. На нашу думку, втрата свободи волі людини – закономірний наслідок технократичних спотворень її інформаційної культури.

Натомість в основі відновлення свободи волі філософське переосмислення феномену інформації як особливий форми взаємодії з передачею змін за допомогою спрямованої маси сигналів від об'єкта до суб'єкта та їхнього перетворення в останньому. Тобто суб'єкт або реципієнт відіграє активну роль в інформаційному відношенні до певного об'єкта, представленого у тій або іншій сукупності даних: він здійснює вибір та органічно перетворює останні, відкриваючи себе в іншому. Причому цей акт не є проявом індивідуального свавілля. Суб'єкт/реципієнт не підпорядковує і не ламає об'єкт, представлений в інформації, а вільно визначає власне місце, роль у пліні природних необхідних змін, актуалізуючи потенційні можливості певної ділянки дійсності. Іншими словами, інформаційне відношення виступає як своєрідна зустріч, всі учасники якої відкривають себе один в одному. У цьому вимірі інформація виступає формою синергетичного взаємопереходу різних форм і рівнів самоорганізації природного, соціального та духовного світів.

Субстанціональну основу феномена інформації тим самим утворює суперечлива єдність між буттям і небуттям, творчий потенціал якої реалізується в процесі об'єктивації визначеного реципієнтом/суб'єктом вектору перетворень. Розходження між дійсними і недійсними відомостями фіксує істину та хибу, справжнє та ілюзорне існування, оригінал і підробку, епістему та доксу тощо. Своєю чергою, процес інформаційної взаємодії спрямований на відновлення єдності буття та небуття за допомогою визначення статусу даних та їхньої перевірки в ході актуалізації реальних інформаційних можливостей людини, трансформації її віртуальної свободи на фактичну.

На внутрішню суперечливість інформаційного процесу переходу потенціального в актуальне неминує наштовхуються розробники адаптивних штучних інформаційних систем. Прагнучи

автоматизувати процес прийняття рішень у процесі обробки великих баз даних, вони виявляються змушені вирішувати проблему невизначеності та пов'язані з нею логічні парадокси осмислення буття та небуття, що були виявлені ще Парменідом та Зеноном у VI–V ст.ст. до н.е. Якщо свідомість людини демонструє неймовірну інтуїтивну гнучкість у створенні ідеальних понятійних форм, що відображають загальний зв'язок існуючого та неіснуючого, актуального та потенційного, то штучно створені алгоритми, навіть, у найбільш технологічно розвинених версіях, виявляються обмежені виконанням заданої конкретної цільової функції за задалегідь зафіксованими зразками позитивних результатів (зокрема, у рамках технології «глибинного навчання» (Kai-Fu, 2018;)).

Прибічники гіпотези «сильного» штучного інтелекту вірять, що зазначена обмеженість має кількісний характер і з часом зможе бути подолана: високі темпи прискорення інформаційної обробки та зростання обсягу даних зрівняють комп'ютерні програми з людиною (Searle, 1980). По суті, тим самим, закладається основа для визнання можливості створення штучних інформаційних індивідуумів, «роботів-особистостей». Наступний крок – роздуми над відповідними морально-етичними регуляторами відносин між людиною та роботом (яскравий приклад – фантастичний роман «Двохсотрічна людина» А. Азімова) (Asimov, 2000).

Своєю чергою, прибічники гіпотези «слабкого» штучного інтелекту наголошують на тому, що відмінність між людським розумом та штучним інтелектом має якісний характер. Штучні інформаційні системи здатні рахувати, обчислювати за заданим людиною алгоритмом, але не здатні навчитися мислити, перейти ту грань, за якою необхідність заданого алгоритму перетворюється на інтуїтивну непередбачуваність творчої спонтанності. Для ілюстрації цієї думки Дж. Сьорль використовує мисленнєвий експеримент «китайська кімната»: людину, яка не знає китайської мови, розмістили у помешканні, де є китайські ієрогліфи. Людина знає правила комбінації ієрогліфів, але не знає мови. За дверима в той же час знаходяться ті, хто мову знає та задають питання. Якщо людина передає ієрогліфи за правилами, то ті, хто знають мову, можуть подумати, що і інша людина її знає. Але насправді один з учасників комунікаційного процесу мови не знає, а лише виконує закладений алгоритм (Searle, 1980).

Наявна динаміка технологічних змін поки що підтверджує саме другу гіпотезу. Штучний інтелект ще не позначає реального існування штучної особистості, свідомості, а радше виступає зручною метафорою, яка позначає сукупність технологій автоматизації та відповідної інтенсифікації процесів обробки інформації. Йдеться про складну технологічну модель, завдяки якій виникає можливість синхронізації інформаційної взаємодії у рамках глобального розподілу праці. Як наслідок, підвищується рівень керованості різноманітними техніко-економічними процесами, удосконалюються логістичні ланцюги та ін., що, своєю чергою, забезпечує зростання продуктивності суспільного виробництва. Так, за оцінками PricewaterhouseCoopers, до 2030 р. впровадження штучного інтелекту забезпечить 15,7 трлн доларів до світового ВВП (Kai-Fu, 2018).

Разом із цим наявна технологічна модель штучного інтелекту не забезпечує людину можливістю рівних, паритетних соціальних відносин. Навпаки, вона оформлює виникнення нової цифрової форми соціальної нерівності, в якій фіксується прірва між лідерами галузі та рештою суспільства. На думку Кай-Фу Лі, процес поступу технологій штучного інтелекту зумовлює глобальну нерівність і безробіття і, навіть, веде до виникнення нового світового устрою, за якого в руках кількох інформаційних монополістів у США та КНР сконцентруються неймовірно багатства (Kai-Fu, 2018; Kai-Fu, 2021).

Такому сценарію сприяє те, що корисність інформаційної мережі підвищується мірою зростання кількості її учасників. Тобто існує базова передумова утворення декількох глобальних мережевих компаній, фактичних монополій інформаційної галузі. Забезпечені ексклюзивним доступом до величезних обсягів інформації, вони, своєю чергою, мають ключову конкурентну перевагу у розробці і впровадженні технологій штучного інтелекту, ефективна робота та розвиток якого визначаються, крім обчислюваної потужності комп'ютерів, можливістю опрацювати великі масиви даних за принципом «чим більше, тим краще». Власне так і відбувається у галузі штучного інтелекту, де провідні технологічні позиції сьогодні займають всього сім корпорацій: 4 американські (Amazon, Google, Facebook та Microsoft) та 3 китайські (Alibaba, Baidu, Tencent) (Kai-Fu, 2018).

Зусилля інформаційних корпорацій, насамперед, спрямовуються на максимізацію прибутку,

а для цього виявляється важливим у будь-який спосіб забезпечити зростання кількості користувачів тієї або іншої мережі. Жорстока конкурентна боротьба за рейтинг змушує віддавати перевагу методам емоційного впливу на аудиторію та знижувати якість інформації у душі слоганів: «вплив важливіше за розуміння», а «кількість важливіше якості». Цей перехід відбувається завдяки використанню різноманітних технологій «цифрового підштовхування» («наджиталізації»), за допомогою якого відкриваються та експлуатуються соціально-психологічні закономірності прийняття рішень на рівні індивідів, управління сприйняттям та увагою користувачів інформаційних мереж. По суті, відбувається технократичне блокування автономії реципієнтів даних, їхньої здатності перетворюватися на суб'єктів інформаційної взаємодії.

Тенденція дегуманізації, знеособлення інформаційних мереж, з яких зникають особистості, здатні мислити (у термінології Гаспара Кьоніга відбувається «кінець індивідуума» (An interview with Gaspard Koenig, 2020; Koenig, 2019) підсилюється налаштуванням мереж на індивідуальні вподобання за допомогою пошукових машин та, як наслідок, фільтрування інформації, доступ до якої отримує певна аудиторія. Все це сприяє фрагментаризації соціального буття, руйнуванню горизонтальних інституційних зв'язків, завдяки яким відбувається громадянська самоорганізація. Відтак виникають умови для згорання демократичної державності та наступу автократій на права та свободи громадян як у національному, так і глобальному вимірах.

Резонуючі з когнітивними обмеженнями людей, їхнім упередженим настановам (посилені у тому числі завдяки маніпулятивним впливам, що генеруються штучним інтелектом), цей процес веде до утворення конформістських соціальних середовищ, зростання соціокультурної гомогенності учасників мережевих спільнот з одночасним зменшенням їхніх контактів з людьми із відмінними інтересами. Все це, зі свого боку, стимулює згасання колективного творчого потенціалу, своєрідне «закриття мислення» індивіда, блокує його готовність до прийняття інших думок і зрештою сприяє соціальній радикалізації і розпалюванню політичних конфліктів.

Усе разом утворює підґрунтя для розповсюдження настроїв недовіри до інновацій в інформаційній галузі, одним із проявів яких, зокрема, став відкритий лист Future of Life щодо призупинення

розробок систем штучного інтелекту, потужність яких буде перевищувати GPT-4. Крім цього листа, можна згадати про кроки національних урядів і міжнародних інституцій зі створення інституційних запобіжників захисту прав людини у процесі інформаційної взаємодії. Так, 01–02 листопада 2023 р. у м. Блетчлі (Великобританії) на міжнародному саміті, в якому взяли участь 28 країн, серед яких Великобританія, ЄС, Китай, США та Україна, була підписана Декларація, що визначає принципи безпечного користування та розвитку технологій штучного інтелекту. У зазначеному документі визнається величезний потенціал штучного інтелекту для підвищення соціального добробуту, мира та процвітання. Водночас фіксуються глобальні загрози, для подолання яких «штучний інтелект повинний бути спроектований, розвинутий, розгорнутий та використаний у безпечний спосіб... щоб він був орієнтований на людину, заслужував довіру і був відповідальним» (The Bletchley Declaration, 2023).

Поряд із цим на громадянському, неформальному рівні виникає соціальний опір впровадженню штучного інтелекту. Так, у 2023 р. відбувся 143-хденний страйк голлівудських сценаристів, які, зокрема, вимагали обмежити застосування генеративного штучного інтелекту для створення художнього контенту. Інший показовий епізод – у грудні 2023 р. був поданий судовий позов он-лайн видання The New York Times до корпорацій OpenAI та Microsoft щодо порушення авторських прав журналістів, мільйони публікацій яких були використані для «навчання» чат-ботів (Позов The New York Times проти OpenAI відображає серйозні проблеми AI сектору, 2024).

Крім того, популяризується ідеологія та розповсюджуються практики контркультури «цифрового захисту»: вміння та навички користування інтернетом, не залишаючи «слідів», «віртуальне клонування» – створення «фальшивої ідентичності» з метою уникнути відчуження особистісних даних або перехід до образу життя «поза мережею» та ін. (Koenig, 2019). Цей рух має нігілістичні інтенції, повторюючи вже відомий шлях цілковитого неприйняття та фізичного знищення нових технологій, що був пройдений лудитами у першій третині XIX ст. На нашу думку, зазначений вектор протидії інформаційному відчуженню має утопічний характер: витіснення інноваційних інформаційних технологій є безперспективним з огляду на реальні соціально-економічні та управлінські вигоди, які вони забезпечують, особливо

в контексті потреби вирішення глобальних соціально-політичних та екологічних проблем.

Протилежний напрям пропонують прибічники ідеї «інформаційного виправлення» недоліків людини: замість уникнення або витіснення сучасних інформаційних технологій слід навпаки, використати їх для обмеження ексцесів егоїстичної поведінки індивіда та розвитку його вмінь і навичок соціальної співпраці, активного та здорового образу життя у злагоді з природою. Так, вже сьогодні цифровізація публічного управління дозволяє посилити рівень прозорості прийняття важливих рішень, гарантувати можливість громадського контролю, а отже, зменшити ризики корупції, конфлікту інтересів та ін. На порядку денному – автоматизація процесу притягнення правопорушників до відповідальності задля максимального вилучення можливості помилок і зловживань владою. Поряд із цим у галузі освіти запущений процес створення застосунків штучного інтелекту (віртуальних менторів, коучів, терапевтів-консультантів та ін.), що допомагають людині правильно організувати процес навчання, спортивних занять або лікування з врахуванням її індивідуальних особливостей та соціально-психологічних закономірностей поведінки.

Але підкреслимо, що на сучасному етапі йдеться про технологічні рішення, які врешті-решт ухвалюють одні люди відносно інших людей або у випадку самоосвіти/самоконтролю – людина відносно самої себе. Інформаційні технології, зокрема, штучний інтелект інтенсифікують людську здатність ухвалювати соціально-оптимальні рішення, але не гарантують подолання тих або інших соціокультурних упереджень, стигм та ін. Навпаки, вони можуть навіть посилювати різноманітні форми дискримінаційної ментальності. Наприклад, якщо функціональні параметри технологічних моделей відтворюють ментальні обмеження розробників відповідних програмних алгоритмів або у випадку гомогенізації спільнот у соціальних мережах, члени яких виявляються носіями спільних стереотипів (Kai-Fu, 2021).

У науковій фантастиці А. Азімова представлений більш кардинальний підхід, згідно з яким штучний інтелект розглядається як інструмент реалізації універсальних гуманістичних етичних настанов – «трьох законів робототехніки»: 1) «робот не може завдати шкоди людині або через свою бездіяльність допустити, щоб людині було завдано шкоди»; 2) «робот мусить підкорятися наказам людини, коли ці закони

не суперечать Першому закону»; 3) «робот повинен дбати про свою безпеку доти, доки це не суперечить Першому та Другому законам» (Asimov, 2000; Asimov, 1986). Задля реалізації цих настанов у циклі фантастичних романів «Фундація» робот Р. Деніель Оліво таємно керує державними урядами, відіграє головну роль у прийнятті глобальних рішень з метою порятунку людства, причому, насамперед, від нього самого. Врешті-решт, цей робот розроблює та реалізує проєкт штучного планетарного організму, що поєднує в єдину інформаційну мережу всі живі істоти планети, включаючи людей, забезпечуючи всіх її учасників доступом до інформації один одного. Тим самим утворюється система, що не допускає конфліктів, соціального та екологічного дисбалансу (Asimov, 1986). Тобто штучний інтелект розглядається як рушійна сила процесу усвідомлення загальнолюдських і планетарних потреб та забезпечення їхнього задоволення за допомогою управління індивідуальною поведінкою окремих членів спільноти.

Виникає питання наскільки сформульовані А. Азімовим закони здатні гарантувати функціонування роботів у безпечному для людини режимі з огляду на багатозначність використаних базових понять «людина» та «шкода». Напевно тут має прояв утилітарна етика Дж. С. Мілля, наріжна засада якої – принцип шкоди. Але як її виміряти, наприклад, коли штучний інтелект у ролі водія автомобіля в аварійній ситуації буде змушений ухвалювати рішення: кого рятувати власних пасажирів чи інших людей, які перебувають в іншому автомобілі, з яким потенційно відбудеться зіткнення? Чи допустимо вбити одну людину чи групу людей за допомогою відповідно налаштованого штучного інтелекту, щоб попередити завдання шкоди людству? І, зрештою, як захистити органічну загальнолюдську єдність і водночас не дати зникнути індивідууму в інформаційно організованому суспільному цілому?

Висновки дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку

На нашу думку, наведені питання засвідчують нагальність актуалізації філософських засад інформаційної свідомості та відповідного системного філософсько-наукового встановлення конкретних шляхів комплексу соціокультурних

інституційних чинників, потрібних для реалізації гуманістичного, культуротворчого потенціалу інформаційних технологій, у тому числі, штучного інтелекту. Слід погодитися зі Н. Бостромом, що філософія сьогодні опиняється у ситуації браку ресурсу часу, оскільки наближається та мить виникнення «штучного суперінтелекту», коли стрімкий прогрес інформаційних технологій, штучного інтелекту може вийти з-під контролю людини (Bostrom, 2014). У відповідь філософи повинні зосередитися над «стратегічним аналізом», під яким розуміється, передусім, пошук критично важливих ідей та аргументів, що здатні змінити топологію бажаного (Bostrom, 2014).

Поряд із цим вважаємо, що потрібна експлікація філософсько-рефлексивного ядра інформаційної свідомості як готовності до формування відповідального ставлення до споживання інформації, використання її з освітньою метою та реалізації суб'єктності аудиторії в її самоосвіті, критичному осмисленні та інших рефлексивних практик у роботі з інформаційними джерелами. Передумова вирішення цього завдання – розробка та впровадження етичної інфраструктури інформаційної діяльності як сукупності інституційних морально-ціннісних запобіжників її відчуження від людини. Перші кроки вже робляться – активізується суспільне обговорення відповідних питань, ухвалюються перші етичні кодекси штучного інтелекту та ін.

Разом із цим, інституційний аспект впровадження зазначених практик є узгодженим як з моделлю філософської освіти, так і з базовими програмними документами ЮНЕСКО, які передбачають додавання філософської складової до освітніх систем країн для того, щоб «наповнити суспільну свідомість певною сукупністю філософських і моральних понять, яку слід розглядати як мінімальну основу, розраховану для відновлення поваги до людської особистості, любові до миру, несприйняття обмеженого націоналізму, грубої сили...» (Droit, 1995). На нашу думку, практичний аспект у реалізації цих напрямів діяльності у низці країн світу є аргументом на користь підтвердження перетворення філософської освіти на елемент освіти впродовж життя, яка має бути інституційно закріпленою та доступною для населення.

Список використаних джерел

- An interview with Gaspard Koenig. The Economist, 01.10.2020. URL: <https://www.economist.com/open-future/2020/01/10/a-cry-for-freedom-in-the-algorithmic-age>
Asimov I. Foundation and Earth. New York: *Bantam Books*, 1986. 499 p.

- Asimov I. *The Bicentennial Man*. London: *Gollancz*, 2000. 224 p.
- Bostrom N. *Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: *Oxford University Press*, 2014. 328 p.
- Droit, Roger-Pol. *Philosophy and democracy in the world. A UNESCO survey*. Foreword by Federico Mayor / translation by Catherine Cullen. Paris: *UNESCO Publishing*, 1995. 193 p.
- Harari Y. N. AI and the future of humanity. Yuval Noah Harari at the Frontiers Forum. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LWiM-LuRe6w>
- Харарі Ю.Н. *Homo Deus. За лаштунками майбутнього* / пер. з англ. О. Дем'янчука; 2-ге вид. Київ : *Форс Україна*, 2019. 512 с.
- Huberman J. *Transhumanism: From Ancestors to Avatars*. *Cambridge University Press*, 2020. 292 p.
- Human enhancement / edited by Julian Savulescu and Nick Bostrom. Oxford: *Oxford University Press*, 2009. 423 p.
- Kai-Fu Lee *AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order*. Boston, New York : *Houghton Mifflin Harcourt*, 2018. 254 p.
- Kai-Fu Lee, Chen Qiufan. *AI 2041: Ten Visions for Our Future*. New York : *Currency*, 2021. 426 p.
- Koenig G. *La fin de l'individu: voyage d'un philosophe au pays de l'intelligence artificielle*. *Éditions de l'Observatoire*, 2019. 398 p.
- Lilley S. *Transhumanism and Society. The Social Debate over Human Enhancement*. Springer-Dordrecht-Heidelberg-New-York-London: *Springer Netherlands*, 2013. 91 p.
- Pasquale F. *New laws of robotics : defending human expertise in the age of AI* / Frank Pasquale. Cambridge, Massachusetts: *The Belknap Press of Harvard University Press*, 2020. 330 p.
- Pause Giant AI Experiments: An Open Letter. *Future of life Institute*. URL: <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>
- Позов The New York Times проти OpenAI відображає серйозні проблеми AI сектору. Інтернет свобода, 5 січня 2024. URL: <https://netfreedom.org.ua/article/pozov-new-york-times-proti-openai-vidobrazhaye-serjozni-problemi-ai-sektoru>
- Searle J. *Minds, Brains and Programs*. *The Behavioral and Brain Sciences*. 1980. Is. 3. P. 417–457.
- The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1–2 November 2023. Policy paper published 1 November 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023>

REFERENCES

- An interview with Gaspard Koenig. *The Economist*, 01.10.2020. URL: <https://www.economist.com/open-future/2020/01/10/a-cry-for-freedom-in-the-algorithmic-age>
- Asimov, I. (1986). *Foundation and Earth*. New York: Bantam Books.
- Asimov, I (2000). *The Bicentennial Man*. London: Gollancz.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press.
- Droit, Roger-Pol. (1995). *Philosophy and democracy in the world. A UNESCO survey*. Foreword by Federico Mayor / translation by Catherine Cullen. Paris: UNESCO Publishing.
- Harari, Y. N. AI and the future of humanity. (2023). Yuval Noah Harari at the Frontiers Forum. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LWiM-LuRe6w>
- Kharari, Yu.N. (2019). *Homo Deus. Za lashtunkamy maibutnoho* / per. z anhl. O. Demianchuka; 2-he vyd. Kyiv : Fors Ukraina.
- Huberman, J. (2020). *Transhumanism: From Ancestors to Avatars*. Cambridge University Press.
- Human enhancement. (2009). / edited by Julian Savulescu and Nick Bostrom. Oxford: Oxford University Press.
- Kai-Fu, Lee. (2018). *AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order*. Boston, New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Kai-Fu, Lee, Chen, Qiufan. (2021). *AI 2041: Ten Visions for Our Future*. New York: Currency.
- Koenig, G. (2019). *La fin de l'individu: voyage d'un philosophe au pays de l'intelligence artificielle*. Éditions de l'Observatoire.
- Lilley, S. (2013). *Transhumanism and Society. The Social Debate over Human Enhancement*. Springer-Dordrecht-Heidelberg-New-York-London: Springer Netherlands.
- Pasquale, F. (2020). *New laws of robotics : defending human expertise in the age of AI* / Frank Pasquale. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Pause Giant AI Experiments: An Open Letter. (2023). *Future of life Institute*. URL: <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>
- Позов The New York Times proty OpenAI vidobrazhaie seriozni problemy AI sektoru. Internet svoboda, 5 sichnia 2024. URL: <https://netfreedom.org.ua/article/pozov-new-york-times-proti-openai-vidobrazhaye-serjozni-problemi-ai-sektoru>
- Searle, J. *Minds, Brains and Programs*. *The Behavioral and Brain Sciences*. 1980. Is. 3. P. 417–457.

The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1–2 November 2023. Policy paper published 1 November 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023>

TARAS, BUTCHENKO – Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, Head of the Philosophy, Public Administration and Social Work Department,
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: tiberuus17@gmail.com
ODCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0671-1500>

OLEKSANDRA, SOROKINA – Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor of Sociology Department,
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: sorokina.soc@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0058-1848>

THE PHILOSOPHICAL PRINCIPLES RENEWING OF INFORMATION AWARENESS AS A CHALLENGE OF THE PRESENT

Abstract

The increase in the scale of information processes provided an opportunity to implement revolutionary changes in social life, and together with this actualized the issue of developing worldview and institutional principles for the use of artificial intelligence systems. The analysis of technocratic and transhumanist approaches exposes their optimistic, but at the same time devoid of critical understanding vision of the application of artificial intelligence in social processes. Opposing ideas of total control and loss of individualization and creativity express reservations about unsustainable systems of social management in which man loses his own subjectivity. The purpose of the article is to determine the ways of realizing the humanistic potential of philosophy in response to the threats of informational alienation and the use of information technologies for the purpose of destroying the subjectivity of the individual. The basis of restoration of human freedom and overcoming information alienation is a creative approach, critical thinking, the ability to identify and correlate the real and the non-real. Taking into account the specifics of the work of artificial intelligence systems, the question of comparing them with humans, if it can be implemented, is in the distant future. Artificial intelligence systems are not capable of acting as an equivalent of a personality, although they act as a powerful tool for automating work and growing the economic sector. Among the current threats, it is possible to single out the loss of horizontal and vertical social ties, the reduction of thought processes, the loss of the ability to implement inventions and independent decision-making.

Keywords: information consciousness, information culture, artificial intelligence, information process, information and social relations.

© The Author(s) 2024
This is an open access article under
the Creative Commons CC BY license

Received date 11.12.2023
Accepted date 05.01.2024
Published date 15.01.2024

How to cite: Тарас, Бутченко, Олександра, Сорокіна. Актуалізація філософських засад інформаційної свідомості як виклик сучасності. Humanities studies : Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2024. 18 (95). P. 24–31.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-03>